

Історія

«Захочеш – і будеш. В людині, затям, лежить невідгадана сила...»

Ці рядки вірша повною мірою відображають коротке, однак дуже яскраве і непросте життя автора. Ніби й невеликий відрізок часу – 36 років. Але так може здаватись лише пересічній людині. За цей час Олег Ольжич (справжнє прізвище Кандиба) устиг зробити наукову кар'єру, здобути популярність як поет, стати на чолі політичного об'єднання і знайти справжнє кохання. Влітку минає 110 років з дня народження цієї незвичної людини.

Еміграція та наука

Дитячі роки Олега Кандиби, що народився на Житомирщині, були такими ж безтурботними, як і в більшості дітей тодішньої української інтелігенції. Нішо не передбачало майбутніх поневірянь і важкої емігрантської долі. Олег навіть устиг розпочати навчання у школі в Пущі-Водиці поблизу Києва. Однак бурені події української революції поклали край навчанню на рідній землі. Він залишився з матір'ю в охопленій війною країні. Батько, Олександр (Кандиба) Олесь, на той час уже відомий поет, письменник, користуючись дипломатичним паспортом, 1919 р. виїхав у Будапешт як аташе з питань культури Посольства Української Народної Республіки в Угорщині. Потім він перебував у Відні. Родина Кандибів, яка пережила голод і поневіряння перших революційних років, за сприяння Червоного Хреста змогла виїхати 1923 р. до Праги, де й відбулось її довгоочікуване об'єднання.

Отримавши атестат про середню освіту вже у Празі, Олег стає слухачем

культурною політикою, пропагандою та просвітницькою діяльністю. Наприкінці 1930-х рр. редактував часопис «Самостійна думка», перетворивши його на орган ПУН.

У 1938–1939 рр. брав активну участь у діяльності короткочасного державного утворення Карпатська Україна – в її збройній боротьбі проти угорських окупантів. Його арештували солдати угорської армії, три дні він провів у тячівській в'язниці. Після листа угорських вчених на захист ученого уряд Угорщини розпорядився випустити О. Кандибу.

Коли починається німецько-радянська війна (1941 р.), Ольжич у Києві налагоджує підпільну мережу ОУН в Україні. У жовтні 1941 р. О. Кандиба стає одним з організаторів політично-громадського центру Українська Національна Рада. З початком репресій проти українських націоналістів 1942 р. Кандиба переїжджає до Львова. Після арешту Андрія Мельника (січень 1944 р.) він очолює ПУН та ОУН.

Усвідомлюючи неминучість по-

освіті вже у Празі, Олег стає слухачем спочатку Українського педагогічного інституту ім. Михайла Драгоманова, а потім Українського вільного університету. Вступає на філософський факультет Карлового університету в Празі. Під час навчання в університеті він зацікавився археологією, котра стала науковою «пристраслю» його життя.

У неповні 23 роки (1930 р.) О. Кандиба захистив докторську дисертацію на тему «Неолітична розписна кераміка Галичини». Він першим розробив типологію форм та орнаментів, що дозволило знайти аналогії з українською розписною керамікою і створити її загальну класифікацію. Протягом усього міжвоєнного періоду О. Кандиба активно розвивався як науковець, працював на кафедрі археології Українського вільного університету, а також в археологічному відділі Чеського національного музею у Празі, брав участь в експедиціях. Його дослідження друкувалися у спеціалізованих виданнях Велико-Британії, Німеччини, Чехословаччини та Югославії. Розробив періодизацію трипільських пам'яток Дністровського регіону, актуальну й донині.

Поезія та кохання

Паралельно з науковою роботою розвивається і творчий потенціал молодого поета. Першим друкованим твором Ольжича стало дитяче оповідання «Рудько» (1928 р.), у якому описані пригоди півня Рудька та інших мешканців подвір'я. Рудька Олег намалював, коли ще був п'ятилітнім хлопчиною. Наприкінці 1920-х рр. – він уже сформований митець. Разом з Євгеном Маланюком, Оленою Телігою та Юрієм Кленом стає членом «Літературно-наукового вісника».

Для молодого поета батькова письменницька слава – це доволі важкий спадок, неймовірний страх назавжди лишитися під його впливом і в тіні його

▲ Олег Ольжич з дружиною Катериною Білецькою. Фото з сайту «Історичної правди»

творчості. Тож Олег виробляє власний стиль, виразно дистанціюючись від Олесової пісенності ліричності. Вірші Ольжича захоплюють предметністю образів, «археологічним» колоритом, навіть своєрідною музейністю. За його життя були видані всього дві збірки поезій: «Рінь» (Львів, 1935) та «Вежі» (Прага, 1940).

У студентські роки молодий поет вперше закохується. Достеменно невідомі подробиці даної історії, але його кохана Марина Антонович-Рудницька (у майбутньому відомий український літературознавець) залишила його детальний словесний портрет: «Олега не можна було не примітити: високий, трохи горбився, ніби соромився свого зросту, чемний, але різкуватий. Не полюбляв краваток, ходив «пословицькому»: комір сорочки поверх піджака. Олег був дуже подібний виглядом і вдачею до свого батька... Світла кучерява чуприна, скромна, ніби засо-

ромлена усмішка, лагідність і м'якість поведінки, тонке почуття гумору, що часто переходило в досить їдку, але дбайливо завуальовану іронію». Проте, очевидно, в подальшому відносини з М. Антонович не мали свого розвитку.

А справжнім коханням Ольжича стала Катерина Білецька зі Львова, з якою він познайомився в роки II Світової війни. Влітку 1943 р. взяли шлюб, але з метою конспірації тримали його в повній таємниці, навіть мешкали окремо. Це робили для того, щоб уберегти Катерину від переслідувань за політичну діяльність чоловіка.

Політика і смерть

Саме політична діяльність привела до трагічної розв'язки. Починаючи від 1929 р. О. Кандиба був активним членом Організації українських націоналістів (ОУН), а від 1937 р. очолював Культурну референтуру Проводу Українських націоналістів (ПУН), займався

арешту Андрія Мельника (січень 1944 р.) він очолює ПУН та ОУН.

Усвідомлюючи неминучість поразки у війні Німеччини та окупaciї Радянським Союзом території України, Ольжич вирішує створити «Курінь смерті» – загін добровольців, який мав залишитися за лінією фронту з метою проведення широкомасштабних диверсійних акцій в тилу ворога. Очевидно, він добре розумів приреченість людей, котрі відважилися на цей крок, однак вважав, що ідея нових Тернопіл чи Крутів неодмінно підніме на нову боротьбу майбутні покоління українців. Але йому так і не вдалося реалізувати свій задум.

Гестапо 25 травня 1944 р. заарештувало Кандибу у Львові на конспіративній квартирі. Його ув'язнили в «бараці» Целленбау, окремому блоці для особливо важливих в'язнів на території концентраційного табору Заксенгаузен. Там весь час його катували. Ось як згадував про нього Володимир Стахів, один з провідників ОУН та в'язень Целленбау: «Був понеділок, 5 червня. Вранці, як звичайно, в'язнів випустили до спільній умивальні, щоб помити начиння. Повертаючись коридором, я зустрів О. Ольжича. Чи він мене впізнав, не знаю. Він ішов рішучим кроком, похмурий, волосся розкуюважене. Одягнений був у темну блузу, брунатні штани-нікербокери (пумпи), гірські куті черевики. Він ішов з камери ч. 14, де зазвичай перебували закуті в кайдани в'язні, приречені на смерть. Це був один-єдиний раз, коли я бачив Ольжича». Вночі з 9 на 10 червня 1944 р. під час допиту Олег (Кандиба) Ольжич помер.

Незважаючи на своє коротке життя, яке промайнуло наче промінь, О. Кандиба залишив по собі безцінний спадок не тільки як науковець та поет. Він став символом незламності духу та боротьби за відновлення власної держави до самого кінця. ■

Олена ГУМЕНЮК